

ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИ ЧИРЧИҚ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

СПОРТ ВА ЧАҚИРИҚҚАЧА ҲАРБИЙ ТАЪЛИМ ФАКУЛЬТЕТИ

“TASDIQLAYMAN”

“Jismoniy madaniyat” kafedراسi mudiri

_____ F.A.Nurmatov

«_____» _____ 2019 y

“ЖИСМОНИЙ МАДАНИЯТ” КАФЕДРАСИ

“ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ НАЗАРИЯСИ ВА МЕТОДИКАСИ”

фанидан маъруза матни

МАЪРУЗА № 13

МАВЗУ: Xalqaro sport harakatining rivojlanishi va xalqaro olimpiya qo‘mitasining tashkil topishi.

Тузувчи: ўқитувчи. Хабибуллаев Самандар Хабибуллаевич

ЧИРЧИҚ-2019

MA'RUZA №13

Mavzu: Xalqaro sport harakatining rivojlanishi va xalqaro olimpiya qo'mitasining tashkil topishi.

Reja:

1. Xalqaro olimpiya tizimining umumiy tuzilmasi
2. Olimpiya Xartiyasi
3. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi va uning faoliyati
4. Olimpiya kongressi
5. Zamonaviy olimpiya harakatining dolzarb muammolari

Adabiyotlar

1. John Horne, Garry Whannel. Understanding the Olympics. Routledge. Taylor-Francis Group. London and New York. 2012. – 237 p. – 27-47 c.
2. Olimpiya bilimlari asoslari. O'quv qo'llanma. T.: "Sharq", 2002.
3. Ernazarov E. Olimpiada–jahon sporti bayrami. Ilmiy-ommabop risola. T.: 2008.
4. Eshnazarov J. Jismoniy madaniyat tarixi va boshqarish. T.: 2008.

Xalqaro olimpiya tizimining umumiy tuzilmasi. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi va uning faoliyati. Olimpiya Xartiyasi – olimpiya harakatining asosiy huquqiy xujjati. XOQning maqsadi va vazifalari. XOQning tarkibi va asosiy organlari. XOQ sessiyalari. XOQ prezidentlari. XOQning shtab-kvartirasi. Olimpiya kongresslari va ularning ahamiyati.

Milliy olimpiya qo'mitalari va ularning faoliyati. Milliy Olimpiya Qo'mitalari Bosh Assambleyasining tashkil topishi, maqsadi va vazifalari. Xalqaro sport federatsiyalari va ularning faoliyati. Xalqaro sport federatsiyalari Bosh Assambleyasi, uning maqsadi va vazifalari.

Olimpiya harakati rivojlanishining birinchi davri. Xalqaro olimpiya harakati rivojlanishida ikkinchi davrning umumiy tavsifi. Olimpiya harakati rivojlanishining uchinchi davri va uning umumiy tavsifi. Zamonaviy olimpiya harakatining to'rtinchi davri va uning xususiyatlari. Xalqaro olimpiya harakatining dolzarb muammolari.

XIX asrning oxirida Pyer de Kuberten tomonidan olimpiya sportining asosiy tamoyillari, uning tuzilmasi, faoliyat asoslari ishlab chiqilgan va hozirgi davrgacha saqlanib qolgan.

Olimpiya Xartiyasi – olimpiya sportining asosiy huquqiy hujjati bo'lib, xalqaro olimpiya harakatining tashkiliy tuzilmasi, maqsadi, mazmuni hamda demokratik xususiyatini belgilab beruvchi o'ziga xos nizom hisoblanadi. XOQ tomonidan tan olinish, Olimpiya Xartiyasiga amal qilishga rozilik bildirish sport tashkilotlarning olimpiya harakatiga qo'shilganligi mezon bo'lib xizmat qiladi.

Olimpiya Xartiyasida olimpiya harakatining g'oyaviy-nazariy asoslari bayon qilingan, uning maqsad va vazifalari belgilab berilgan: insonni har tomonlama rivojlantirish, yaxshi va tinch jamiyat qurish, yoshlarni olimpizm ruhida tarbiyalash, butun jahon davlatlari va qit'alar o'rtasida do'stlik munosabatlarini rivojlantirishdan iborat.

Olimpiya Xartiyasi XOQning I Kongressida (1894) tasdiqlangan. Xartiyada XOQning maqsadi va vazifalari, Olimpiya o'yinlarining tartib-qoidalari va ular bilan bog'liq tashkiliy masalalar ifoda etilgan.

Xartiya mazmuni **beshta** bobdan iborat bo'lib, I – “Olimpiya harakati”, II– “Xalqaro olimpiya qo'mitasi”, III – Xalqaro sport federatsiyalari”, IV– “Milliy olimpiya qo'mitalari”, V – “Olimpiya o'yinlari” masalalariga oid moddalar berilgan.

Xartiyaning **I-bobida** XOQning maqsadi, umumiy vazifalari va roli, sport tashkilotlarining Olimpiya harakatiga doir vakolatlari, Olimpiya kongressining tuzilmasi, olimpiya harakatining asosiy tushunchalari, olimpiya ramzlarining mohiyati va huquqlariga oid masalalar bayon etilgan.

II-bobda XOQning yuridik mavqei, XOQ a'ziligiga saylash huquqlari, XOQ a'zolarining majburiyatlari va vazifalari, XOQning tashkiliy tuzilmasi – asosiy organlari Sessiya, Ijroiya qo'mita, Prezident, ularning vakolatlari to'g'risida masalalar yoritilgan.

III-bobda Xalqaro sport federatsiyalarining olimpiya harakatidagi roli, ularni XOQ tomonidan tan olinishiga qo'yilgan talablar belgilangan.

IV-bobda Milliy olimpiya qo'mitalarilarining Olimpiya harakatiga doir vakolati va mavqei, ularning tarkibi, XOQ tomonidan tasdiqlanishiga qo'yilgan talablar belgilab berilgan.

V-bobda to'rtta bo'limlar mavjud bo'lib, ularning mazmuni “Olimpiya o'yinlarining ma'muriyati va ularni tashkil qilish”, “Olimpiya o'yinlarida ishtiroq etish qoidalari”, “Olimpiya o'yinlarining dasturi”, “Bayonnoma” kabi masalalarga bag'ishlangan.

Xalqaro olimpiya tizimining umumiy tuzilmasi. Hozirgi davrda xalqaro olimpiya harakatining murakkab tashkiliy tuzilmasi hosil bo'lgan, ya'ni uning **uchta** asosiy tarmog'i: Xalqaro Olimpiya qo'mitasi, Xalqaro sport federatsiyalar, Milliy olimpiya qo'mitalariga birlashtirilgan.

- Xalqaro Olimpiya qo'mitasi,
- Xalqaro sport federatsiyalar,
- Milliy olimpiya qo'mitalariga birlashtirilgan.

Xalqaro olimpiya tizimiga Olimpiya o'yinlari Tashkiliy qo'mitasi, regional olimpiya qo'mitalari, milliy assotsiatsiyalar, klublar va ularga tegishli shaxslar, jumladan sportchilar kiradi. Bu tashkilotlar o'z faoliyatida Olimpiya Xartiyasiga tayanadi.

Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi va uning faoliyati.

Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi – xalqaro nodavlat tashkilot bo'lib, yuridik shaxs maqomi bilan assotsiatsiya shaklida tuzilgan. Olimpiya Xartiyasiga binoan XOQning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

➤ havaskorlik sporti asosi hisoblangan jismoniy va axloqiy sifatlarni rivolantirishga yordam berish;

- yoshlarni sport yordamida o'zaro kelishuv va do'stlik ruhida tarbiyalash;
- butun dunyoga olimpiya tamoyillarini keng yoyish, xalqlar o'rtasida yaxshi niyat muhitini yaratish;
- jahon sportchilarini har 4 yilda bir marta Olimpiya o'yinlarida uchrashtirish.

XOQ majburiyatiga yozgi va qishki Olimpiya o'yinlarini muntazam o'tkazish, ularni doimiy takomillashtirib borish, butun dunyoda sportning rivojlanishiga rahbarlik qilish kiradi.

XOQ a'zolari (hozirgi paytda ular 115 ta) Olimpiya xartiyasiga binoan o'z mamalakatlarida uning vakili hisoblanadilar. Mamlakatda XOQning bitta a'zosi saylanadi, lekin XOQ ikkinchi a'zoni Olimpiya o'yinlari o'tkazilgan davlatlardan saylashi mumkin. XOQ a'zosi 70 yoshga to'lganda istefoga chiqishi lozim.

XOQ tarkibi va asosiy organlari. XOQning asosiy organlariga – Sessiya, Ijroiya qo'mita va Prezident kiradi.

Sessiya – XOQ a'zolarining umumiy yig'ilishi bo'ib, har yili o'tkaziladi, olimpiada yilida esa ikki marta chaqiriladi. Sessiya XOQning oliy organi hisoblanadi va uning qarorlari o'zgartirilmaydi. Sessiyani o'tkazish joyi XOQ tomonidan belgilanadi, navbatdan tashqari sessialarni – Prezident chaqiradi. Sessiyaning kun tartibi o'tkazish kunidan bir oy oldin tarqatilishi lozim. XOQ sessiyalarida Olimpiya xartiyasi muxokamasi, Olimpiya o'yinlarining tashkiliy masalalari, nomzod shaharlar muxokamasi, saylovlar o'tkaziladi.

Ijroiya qo'mita sessiyalar o'rtasidagi davrda XOQ ishlarini boshqarib boradi. Uning tarkibiga XOQ prezidenti, 4 ta vitse- prezident va 10 ta qo'mita a'zolari kiradi va ularning vakolat muddati 4 yil davom etadi.

Prezident XOQ a'zolari tarkibidan saylanadi. Olimpiya xartiyasi bo'yicha XOQ Prezidenti yashirin ovoz berish asosida 8 yilga va yana bir marta 4 yilga vakolat mudatini uzaytirish imkoniyati bilan saylanadi. Prezident maxsus hay'atlar va ishchi guruhlar tuzib, unung yordamida XOQ faoliyatining umumiy strategiyasini ishlab chiqadi. Olimpiya Xartiyasida XOQning rasmiy tili – frantsuz va ingliz tillari, deb belgilangan. XOQ shtab-kvartirasi Shveysariyaning Lozanna shahrida joylashgan.

XOQ prezidentlarining faoliyati

Demetrius Vikelas (1835-1908) – Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining birinchi Prezidenti. 1894 yil iyunda Parijda Xalqaro atletika ta'ris kongressida zamonaviy olimpiya harakati muammolari muhokama qilingan sho'baga rahbarlik qilgan. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining a'zosi bo'lgan. I Kongressda 1896 yilda I Olimpiya o'yinlarini Afinada o'tkazishni taklif qilgan. Olimpiya Xartiyasi bo'yicha Olimpiya o'yinlarini o'tkazadigan davlat vakili prezident etib saylanishi kerak edi. Shuning uchun XOQ prezidenti lavozimiga Gretsiya vakili Demetrius Vikelas saylangan. Vikelas I Olimpiya o'yinlarini tashkiliy ishlarida faol qatnashgan va katta hissa qo'shgan. Olimpiya o'yinlaridan so'ng 1896 yil 10 aprelda Demetrius Vikelas iste'foga chiqqan. Keyingi Olimpiya o'yinlari Parijda o'tkazilishi belgilangan va Olimpiya Xartiyasi bo'yicha Frantsiya vakili Pyer de Kuberten XOQning ikkinchi prezidenti lavozimini egallagan.

Pyer de Kuberten (1863-1937) zodagon oilasida tug'ilib, mukammal tarbiya olgan. Kuberten kolleжда o'qib yurgan paytlaridayoq qadimgi olimpiya qazilmalari to'g'risida bilib, do'stlari bilan olimpiyaning avvalgi qudratini tiklashda reja tuzgan. 12 yoshlik chog'ida u sport klubi tuzadi. Bu yerda bolalar futbol, qilichbozlik va eshkak eshish bilan shug'illangan. Kuberten o'z zamonasining iqtidorli, shijoatli, qiziquvchan, ajoyib inson sifatida tarix sahifalaridan o'rin olgan. Pyer de Kuberten Yevropadagi eng qadimgi va eng yaxshi Parij universtiteti - Sorbonnani tamomlagan. Tarix, pedagogika, falsafa, siyosat bilan qiziqqan. Kuberten yoshligida chavandozlik, qilichbozlik va eshkak eshish sport turlari bilan shug'ullangan. 20 yoshida qadimgi Ellada madaniyati va adabiyoti tarixi bilan chuqur qiziqib, olimpiya o'yinlarini qayta tiklash to'g'risida fikr bildirgan va butun hayotini mana shu maqsadini amalga oshirishga bag'ishlagan.

Pyer de Kuberten – Xalqaro olimpiya harakatining buyuk arbobi, zamonaviy olimpiya harakatining asoschisi, XOQning ikkinchi Prezidenti (1896-1915 yy.), (1919-1925 yy.). 1894 yilda XOQning Bosh kotibi, 1896 yilda XOQ prezidenti etib saylangan. Kubertenning rahbarligida 7 ta Olimpiada - II, III, IV, V, VII, VIII yozgi Olimpiya o'yinlari va I qishki Olimpiya o'yinlari o'tkazilgan. 1925 yilda iste'foga chiqqan va 1937 yilgacha Kuberten XOQning Faxriy Prezidenti bo'lgan. Olimpiya harakati, sport tarixi, sotsiologiya, falsafa, siyosat, arxeologiya, fanning boshqa sohalariga oid 30 ta kitob, 50 ta risola, 1200 tadan ortiq maqolalar muallifi.

Kuberten 29 yil Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining prezidenti bo'lgan. Olimpiya ramzlari, belgilari, mukofotlari, sportchilar qasamyodi matni Kuberten tomonidan ishlab chiqilgan. Uni xizmatlariga yarasha "Olimpizm otasi" deb atashadi. Pyer de Kuberten vasiyatiga ko'ra Shveysariyaning Lozanna shahrida dafn etilgan, yuragi esa Olimpiya shahrida marmar yodgorlik ostida dafn etilgan.

Godfrua de Blone (1869-1937) – XOQning vaqtincha prezident lavozimini 1916-1919 yillarda bajargan. Baron Godfrua de Blone 1869 yil 25 iyulda Nidershyontal' shahrida (Shveysariya) tavallud topgan. XOQ tarkibida 1899 yildan boshlab Shveysariya vakili sifatida faoliyat ko'rsatgan. Kuberten Birinchi jahon urushiga ketganda, prezident lavozimiga neytral davlat vakili G.de Blone tayinlangan. Godfrua de Blone Shveysariya olimpiya qo'mitasining asoschilaridan biri bo'lib, 1912-1915 yillarda shu qo'mitani boshqargan. 1937 yil 14 fevralda Biskra shahrida (Jazoir) vafot etgan.

Anri de Baye-Latur (1876-1942) – XOQning uchinchi Prezidenti. 1903 yilda Bel'giyadan XOQ a'zosi etib saylangan. Anri de Baye-Latur 1905 yilda XOQning III kongressini tashkiliy ishlariga katta hissa qo'shgan. 1906 yilda Bel'giya Milliy olimpiya qo'mitasi ta'sisichilaridan biri bo'lgan. 1920 yilda Antverpenda VII yozgi Olimpiya o'yinlari Tashkiliy qo'mitasining raisi bo'lgan. 1925-1942 yillarda XOQ Prezidenti etib saylangan. Baye Latur rahbarligida II, III qishki va IX, X, XI yozgi Olimpiya o'yinlari o'tkazilgan.

Yuxannes Zigfrid Edstryom (1870-1969) – XOQning 1942-1952 yillarda faoliyat ko'rsatgan Prezidenti. 1921 yilda XOQ a'zosi, XOQ Ijroiya qo'mitasining a'zosi, 1931 yilda XOQning vitse- prezidenti etib saylangan.

Yu.Edstrem havaskor sportni rivojlantirish tarafdori va olimpiya harakatida millatchilikning har qanday ko'rinishiga qat'iy qarshi edi. XOQning 1949 yildagi 44 sessiyasida Xalqaro olimpiya akademiyasini tashkil etish taklifini qo'llab-quvvatlagan. 1950 yilda XOQning 45-sessiyasida san'at tanlovlarini olimpiya dasturidan chiqarish, turli festivallar, ko'rgazmalari o'tkazish taklifini kiritgan. 1952 yil 16 iyulda Yu.Edstrem o'z iltimosi bilan iste'foga chiqqan va keyingi yillarda XOQning faxriy prezidenti bo'lib xizmat qilgan.

Eyveri Brendej (1887-1975) – XOQning 1952-1972 y. faoliyat ko'rsatgan beshinchi Prezidenti. 1909 y. AQSHning Illinoys shtati universitetini tugallagan. U yengil atletika ko'pkurashi bo'yicha AQSH birinchiligining 1910 yil sovrindori bo'lgan. 1912 y. Stokgol'm Olimpiadasida AQSH terma jamoasi tarkibida beshkurash bo'yicha 5-o'rinni egallagan. Keyin u gandbol bilan shug'ullangan va AQSHning eng yaxshi 10 ta o'yinchisi qatoriga kirgan. E.Brendej 1925-1927 yy. gandbol bo'yicha milliy qo'mita raisi, 1928-1935 yy. AQSH Havaskor atletika assotsiatsiyasi, 1928-1952 yy. AQSH Milliy olimpiya qo'mitasi prezidenti bo'lgan. 1930 y. Xalqaro havaskor yengil atletika federatsiyasi prezidenti, 1936 y. XOQ a'zosi, 1937 y. XOQ Ijroiya ko'mitasi a'zosi, 1945 y. XOQ vitse-prezidenti, 1946 y. birinchi vitse-prezidenti etib saylangan. E.Brendej birinchi bo'lib XOQning Oltin ordeni bilan taqdirlangan. E.Brendej 85 yoshida o'z ihtiyoriga ko'ra iste'foga chiqqan, hayotining so'nggi yillarini Germaniyaning Garmish-Partenkirchen shahrida o'tkazgan.

Maykl Morris Killanin (1914-1999) – Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining 1972- 1980 yillarda faoliyat ko'rsatgan oltinchi Prezidenti. 1950 y. Irlandiya milliy Olimpiya qo'mitasining Prezidenti, 1952 y. XOQ a'zosi, 1967 y. XOQ Ijroiya qo'mitasi a'zosi, 1968 y. XOQning vitse prezidenti etib saylangan. Killanin XOQning Olimpiya birligi dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish tashabbuskori bo'lgan. Uning rahbarligida XOQ Monreal va Moskvadagi yozgi Olimpiya o'yinlarini, Insbruk va Leyk Plesiddagi qishki Olimpiya o'yinlarini o'tkazgan. 1980 yilda Maykl Killanin iste'foga chiqqan.

Xuan Antonio Samaranch (1920–2011) – XOQning 1980-2001 yillarda faoliyat ko'rsatgan Prezidenti. U yoshligida boks, rolikli kon'kida hokkey bilan shug'ullangan. Keyinchalik Samaranch ustozlik qilgan Ispaniyaning rolikli xokkey jamoasi jahon chempioni bo'lgan. Samaranch universitetning tijorat fakul'tetini tugallagan, biznes faoliyatini sport ustozligi bilan qo'shib olib borgan. 1940-1950 yy. Samaranch Barselona munitsipalitetining rahbari, so'ng Ispaniya rolikli hokkey milliy federatsiyasining prezidenti lavozimida ishlagan. Samaranch 1955 y. Barselonada o'tkazilgan ikkinchi O'rta yer dengizi o'yinlarining tashkilotchilaridan biri bo'lgan. Samaranch 1956 y. qishki VII Olimpiada, 1960 yil XVII va 1964 yildagi XVIII yozgi Olimpiadalarda Ispaniya sport delegatsiyasining rahbari bo'lgan. 1963 yilda Samaranch Ispaniyaning sport oliy kengashi rahbari lavozimiga tayinlangan. 1967 yilda Samaranch Ispaniya milliy olimpiya qo'mitasining prezidenti etib saylangan. Samaranch 1968 yildan XOQ protokoli rahbari, 1970 yildan XOQ Ijroiya qo'mitasi a'zosi, 1974 yildan XOQ vitse-prezidenti, 1977 yildan Ispaniyaning sobiq Ittifoq elchisi lavozimlarida faoliyat ko'rsatgan. 1980 yilda XOQning 83-sessiyasida Samaranch XOQ Prezidenti etib

saylangan. 2001 yilda Xuan Antonio Samaranch o'zining 20-yillik samarali faoliyatini yakunlab, iste'foga chiqqan.

Jak Rogge 1942 yil 2 may kuni Gent shahrida tug'ilgan. Jak Rogge tibbiyot fanlari doktori, jarroh, sport tibbiyoti mutaxassisi; ingliz, fransuz, nemis, golland va ispan tillarini biladi. Rogge yelkanli kema sporti va regbi bilan shug'ullangan, yelkanli kema sporti bo'yicha Belgiya chempioni, Olimpiada (1968, 1972, 1976 yy.) o'yinlari ishtirokchisi. Jak Rogge Yevropa Olimpiya qo'mitasi Prezidenti (1989 y.) Insbruk, Kalgari shaharlarida o'tkazilgan qishki Olimpiya o'yinlari missiyasi rahbari, Moskva (1980), Los-Anjeles (1984) va Seul (1988) Olimpiadalari missiyasi rahbari bo'lgan. Dopingga qarshi Butunjahon Ittifoq agentligi (ADA) a'zosi, 1991 yildan XOQ a'zosi, olimpiada harakati, dasturi va komissiyasi a'zosi. XXVII va XXVIII Olimpiada o'yinlarini muvofiqlashtirish komissiyasining rahbari bo'gan. 2001–2013 yillarda XOQ Prezidenti lavozimida rahbarlik qildi. 2013 yilda Jak Rogge iste'foga chiqdi.

Tomas Bax 1953 yilda Vyurtsburg shahrida (Germaniya) tavallud topgan. Yoshligida futbolga qiziqqan, lekin ota onasi uni qilichbozlik sektsiyasiga olib borgan. Bu sport turida Tomas Bax juda katta natijalarga erishdi, Germaniyaning ko'p karra chempioni va qilichbozlik (rapira) bo'yicha ikki karra Jahon chempioni bo'ldi. Tomas Bax XXI Olimpiya o'yinlarida (1976, Monreal, Kanada) Germaniya terma jamoasi tarkibida oltin medalga sazovor bo'lgan. Tomas Bax huquqshunoslik mutaxassisligi bo'yicha Vyurtsburg universitetini tamomlagan. T. Bax XOQning Sport arbitraj sudi doping muammolari bo'yicha appelyatsiya bo'limini boshqargan. 2013 yil 10 sentyabrda Tomas Bax XOQ Prezidenti etib saylandi.

XOQ PREZIDENTLARI

№	XOQ prezidenti	Rahbarlik yillari	Davlat vakili
1	Demetrius Vikelas	1894-1896	Gretsiya
2	Pyer de Kuberten	1896-1916, 1919-1925	Frantsiya
3	Godfri de Blone	1916-1919	Shveytsariya
4	Anri de Baye-Latur	1925-1942	Belgiya
5	Yuxanes Zigfrid Edstryom	1942-1952	Shvetsiya
6	Eyveri Brendej	1952-1972	AQSH
7	Maykl Morris Killanin	1972-1980	Irlandiya
8	Xuan Antonio Samaranch	1980 -2001	Ispaniya
9	Jak Rogge	2001-2013	Belgiya
10	Tomas Bax	2013- hozirgi davrgacha	Germaniya

XOQ KONGRESSLARI

Kongress	O'tkazilgan yil	O'tkazilgan joyi
I	1894	Parij, Frantsiya
II	1897	Gavr, Frantsiya
III	1905	Bryussel, Belgiya

IV	1906	Parij, Frantsiya
V	1913	Lozanna, Shveytsariya
VI	1914	Parij, Frantsiya
VII	1921	Lozanna, Shveytsariya
VIII	1925	Praga, Chexoslovakiya
IX	1930	Berlin, Germaniya
X	1973	Varna, Bolgariya
XI	1981	Baden-Baden, Germaniya
XII	1994	Parij, Frantsiya
XIII	2009	Kopengagen, Daniya

Olimpiya kongresslari

Olimpiya kongressi – olimpiya harakatining asosiy tashkilotlari ishtirokida o'tkaziladigan anjumandir. Xalqaro olimpiya harakati rivojlanishining dastlabki yillarida Kongresslar har yili o'tkazilgan va Olimpiya o'yinlarining tashkiliy masalalari muhokama qilingan.

I Xalqaro atletik Kongressi 1894 yil 16-23 iyunda o'rkazilgan va to'rtta asosiy masala muhokama qilingan:

- ✓ Havaskorlik va professional sporti haqida.
- ✓ Olimpiya o'yinlarini qayta tiklash to'g'risida.
- ✓ Olimpiya o'yinlarining dasturi va uni o'tkazish tartiblari.
- ✓ Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining tarkibi to'g'risida.

I Kongress Xalqaro olimpiya harakatida muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Kongress Olimpiya o'yinlarini qadimgi an'analar bo'yicha har 4 yilda bir marta o'tkazish to'g'risidagi qarorni tasdiqlagan. Kongressda I Olimpiya o'yinlarini Gretsiyaning Afina shahrida o'tkazish to'g'risida qaror qabul qilingan.

Olimpiya xartiyasi bo'yicha Olimpiya kongresslari 8 yilda bir marta o'tkaziladi. Olimpiya kongresslarini o'tkazish muddatini XOQ belgilab beradi. Kongress XOQ prezidenti tomonidan chaqiriladi va konsultativ ahamiyatga ega.

X Olimpiya kongressi 1973 yil Varna shahrida (Bolgariya) o'tkazilgan Bu kongressda olimpiya harakati muammolarini hal qilishga kirishilgan. Uning kun tartibida: hozirgi davr olimpiya harakati va uning rivojlanish istiqbollari; XOQ, XSF va MOQning o'zaro munosabatlari, keyingi olimpiya o'yinlarining qiyofalari kabi masalalar muhokamaga qo'yilgan. Kun tartibidagi masalalarning barchasi muhokama qilinib, uch tomonlama XOQ, MOQ va XSF komissiyasi tuzilgan.

Kongress yakuni hujjatlari «Uch tomonlama komissiyaning hulosalari», «Jahonning barcha sportchilariga murojaat» olimpiya harakatining demokratlashuviga turtki bo'lgan. Kongress dunyodagi barcha sportchilarga murojaat qabul etib, ularni Xalqaro tinchlik va do'stlikni mustahkamlash hamda Olimpiya harakatining sofligi yo'lida kurashishga chaqirgan.

Olimpiya harakatini yanada rivojlantirishda 1981 yilda Baden-Baden shahrida (Germaniya) o'tkazilgan XI kongress muhim ahamiyat kasb etgan. Bunda uchta masala muhokamaga qo'yilgan: keyingi olimpiya o'yinlari; sportda Xalqaro

do'stlik aloqalari; olimpiya harakatining istiqbol yo'llari. Muhokama jarayonida keyingi olimpiya o'yinlarini o'tkazish masalasi munozaralar, bahslarga sabab bo'ldi, turli munosabatlar izhor etilgan va hozirgi davr olimpiya harakati xususida ham har xil fikrlar bildirilgan. Kongressda 82 XOQ a'zosi, 37 XSF vakili, 49 MOQ vakili ishtirok etgan. Kongressda ilk bor 34 nafar olimpiya chempionlari qatnashgan. Kongress tomonidan deklaratsiya qabul qilinib, unda quyidagi yakunlovchi qarorlar bayon etilgan:

- Olimpiya o'yinlarida «ochiq o'yinlar» uchun joy yo'q;
- Olimpiya o'yinlariga sportchilarni kiritish tamoyillari saqlanib qoladi (Olimpiya Xartiyasi «26 qoida»);
- Olimpiya marosimlari har doimgidek davom etadi;
- Olimpiya o'yinlarini turli mamlakatlarda o'tkazish amaliyoti davom ettiriladi;
- Olimpiya o'yinlari Tashkiliy qo'mitasi, XOQ, XSF, MOQ o'zaro munosabatlari yanada mustahkamlab boriladi;
- doping iste'mol qiluvchilarni yanada qattiqroq jazolash choralari ishlab chiqiladi;
- sportda kamsitish holatlariga qarshi kurash davom ettiriladi;
- «Olimpiya birdamligi» dasturini bajarishda qatnashuvchilar sonini ko'paytirish, taraqqiy etayotgan mamlakatlarga ko'maklashish tadbirlari rejalashtiriladi;
- matbuot, teleradio orqali sport harakatidagi ijobiy jihatlarni ko'proq yoritish, yoshlarning sportga qiziqishini tarbiyalashga e'tibor berish;
- mamlakat hukumatlaridan olimpiya harakatini rivojlantirishda ko'mak so'rash;
- xotin-qizlarning sport harakatiga rahbarlik qilishlariga keng yo'l ochish.

XX asrda Olimpiya harakati rivojlanishining asosiy vazifalari 1994 yil 29 avgust – 3 sentabrda Parijda o'tkazilgan XII Olimpiya kongressi ko'rib chiqilgan. Bunda 3000 kishi ishtirok etgan, ya'ni XOQ, XSF, MOQ, murabbiylar, sportchilar, olimlar, ommaviy axborot vositalari, davlat va nodavlat tashkilotlarining vakillari qatnashgan. Kongressga X.A. Samaranch raislik qilgan. Bunda to'rtta masala muhokama etilib, har biri bo'yicha tavsiyalar qabul qilingan:

- Hozirgi davr Olimpiya harakatining jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirishga qo'shayotgan hissalarini.
- Jamiyatda sportchining o'rni va roli.
- Sport ijtimoiy hayotda (sport va siyosat, sport va iqtisod, sport barcha uchun, taraqqiy etayotgan mamlakatlarda sport).
- Sport va ommaviy axborot vositalari.

Kongressdagi mulohazalar, muzokaralarda XX asr davomida sportchilar mahoratini oshirish, yoshlarni tarbiyalashda olimpiya harakati, olimpiya o'yinlari katta ahamiyatga ega bo'lganligi ta'kidlangan. Hozirgi davr muammolaridan biri XOQ, MOQ, XSF faoliyatlarini muvofiqlashtirib turishdan iborat. Keyingi olimpiya o'yinlarining talab darajasi tashkil qilinishi shunga bog'liq bo'lib

qolmoqda. MOQ hukumat tashkilotlari bilan, XOQ esa YUNESKO va BMT bilan uzviy aloqada ish olib borishi kerak.

Hozirgi davrda XOQ rahbarligida Olimpiya kongresslari va sessiyalarida olimpiya harakati muammolari muhokama qilinadi, ularni butunlay hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlar ko'riladi. XOQ Milliy olimpiya qo'mitalari (MOQ) va Xalqaro sport federatsiyalarini (XSF) tan olish to'g'risida qaror qabul qiladi.

Zamonaviy olimpiya harakatining dolzarb muammolari.

Zamonaviy olimpiya harakatida juda ko'p muammolar mavjud bo'lib, ulardan eng dolzarb muammolar qatorida quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- professional sport va tijorat sporti muammosi;
- olimpiya sport inshootlari muammosi;
- olimpiya o'yinlari dasturi muammosi;
- doping va sportda haqqoniy hakamlik qilish muammosi;
- XOQ, MOQ, XSF faoliyatida hamkorlik muammosi;
- irqchilik va millatchilik muammosi;
- sportda terrorizm va tajovuzkorlik muammosi;
- olimpiya ta'limi muammosi.

Hozirgi kunda xalqaro olimpiya harakatining ko'p muammolari hal qilingan. Jumladan, dastlabki Olimpiya o'yinlarida paydo bo'lgan **irqchilik va millatchilik muammosi** XX asrning ikkinchi yarmida sportda kamsitish holatlariga qarshi olib borilgan keskin kurash natijasida bartaraf etilgan.

1930 yillarda olimpiya harakatida vujudga kelgan inqiroz, olimpiya harakatining asosiy tashkilotlari **XOQ, MOQ, XSF** o'rtasidagi o'zaro hamkorlik rishtalari uzilishiga olib kelgan. Bu muammo 1973 yil Varna shahrida (Bolgariya) o'tkazilgan X Olimpiya kongressida muhokama qilingan. Uning kun tartibida: hozirgi davr olimpiya harakati va uning rivojlanish istiqbollari; XOQ, XSF va MOQning o'zaro munosabatlari, keyingi olimpiya o'yinlarining qiyofalari kabi masalalar muhokamaga qo'yilgan. Bu masalalarning muhokamasi natijalari asosida uch tomonlama XOQ, MOQ va XSF komissiyasi tuzilgan. Kongress yakuniy hujjatlari olimpiya harakatining demokratiyalashuviga turtki bo'lgan. Olimpiya harakati tizimining asosiy tarmoqlari - XOQ, MOQ, XSF o'zaro munosabatlarining mustahkamlanishi olimpiya harakatining yanada rivojlanishiga olib keldi.

1950-yillarda **doping muammosi** paydo bolib, bugungi kunda sport harakatining eng dolzarb muammolaridan biriga aylangan. Doping (ingl. dope – og'u, narkotik) preparatlari katta sportga ko'rsatkichlarni sun'iy ravishda oshirish maqsadida qo'llanilgan. 1968 yildan boshlab Olimpiya o'yinlarida doping nazorati kiritilgan. XOQ va Jahon Doping nazorati Assotsiatsiyasi tomonidan doping iste'mol qiluvchi sportchilarni yanada qattiqroq nazorat qilish va jazolash choralari ishlab chiqilgan.

Olimpiya o'yinarida **haqqoniy hakamlik** qilish muammosi 1968 yilda "Hakamlarning olimpiya qasamyodi" kiritilishi orqali bartaraf etilishiga harakat

qilingan. Bu muammo sport musobaqalarida zamonaviy texnik vositalardan foydalanish yordamida hal qilinadi.

Professional sport muammosi Olimpiya xartiyasi bo'yicha hal qilingan. 1980-yillargacha professional sportchilar Olimpiya o'yinlariga kiritilmagan, chunki Pyer de Kuberten tomonidan ishlab chiqilgan tamoiyillari bo'yicha Olimpiya o'yinlari faqat havaskor sportini rivojlantirishga qaratilgan. Bugungi kunda sport o'yinlari va musobaqa qoidalarida katta farqi bo'lmagan ayrim sport turlari bo'yicha professional sportchilar Olimpiya o'yinlariga kiritiladi.

XX asrning 90-yillarida **olimpiya ta'limi muammosi** paydo bolib, olimpizm g'oyalari va olimpiya tamoyillari asosida sportchilarda yuksak insoniy fazilatlarni shakllantirish orqali hal qilinmoqda. Bunday vazifa olimpiya madaniyati qadriyatlarini egallash usullari yordamida hal etiladi.

XII Osiyo o'yinlarida (Xirosima, 1994) **11** ta xitoy sportchisi man etilgan gormonal preparatlarini ishlatganligi uchun musobaqalardan ozod qilingan. Shu sababdan, XOQ tomonidan so'nggi olimpiya o'yinlarida dopinga qarshi xizmat komissiyalari tuzildi. Xalqaro sportda doping ishlatish hollarining ko'payishi sababli XOQ 1999 yil 2-4 fevralda Xalqaro konferensiyada buni maxsus masala qilib ko'tarib chiqdi. Sportda bellashuvlarning halol, odilona bo'lishini ta'minlashda hakamlar omili ancha ustuvor turadi. XOQ xartiyasi va XSFlaming nizomlarida hakamlarning haqqoniy, adolatli bo'lishi alohida ta'kidlangan.

Shunga qaramasdan, olimpiya o'yinlari xalqaro sport musobaqalari va ular bilan aloqador faoliyatlarda hakamlar, tashkilotchi rahbarlar orasida g'irromlik, vijdonsizlik, hatto sotqinlik holatlari ko'p uchramoqda. Ularni butunlay yo'q qilish yo'lida mutaxassislar, axborot vositalari izchil kurash olib bormoqda.

Konkida figurali uchish, badiiy va sport gimnastikasi, boks, kurash, sport o'yinlarida natijalar bir yoki bir necha hakamlarning subyektiv fikrlari bilangina baholanadi. Bunday holatlarda ko'pincha chalkashlik yuz beradi yoki ataylab tarfkashlik qilish kuzatiladi. Bu holatlar maxsus yig'ilishlarda ko'rib chiqiladi va nohaq hakamlar jazolanadi. Shu sababdan, hakamlar ilmiy-texnik jihatdan o'rganilib, eng zamonaviy texnik vositalardan foydalanishga o'tilmoqda. Ularning dalillari esa hakamlar hay'ati va nazorat qo'mitalarining ko'z oldida qayta namoyish etiladi. Bu o'rinda futbol o'yinidagi jiddiy harakatlarni video tasviiga olish va qayta ko'rsatishni misol tariqasida keltirishning o'zi kifoyadir.

Olimpiya harakatida o'yinlar dasturi masalasi qattiq kurashlaiga sabab bo'lmoqda. Sportning u yoki bu turini kamaytirish yoki ko'paytirishga qaratilgan harakatlar o'yinlarning to'xtatilishi darajasigacha olib borishi mumkin.

Shu sababdan, sport turlari hozirgi davrda jamiyat taraqqiyotiga mos kelishi lozim. O'yinlar ilmiy-texnika taraqqiyoti, umumiy ijtimoiy taraqqiyot jarayonlarini hisobga olmag'i, sportning kurashchanlik, go'zallik, hamjamiyatlik, do'stona muhitini yaratish tamoyillariga tayanishi shartdir.

Hozirgi davr muammolaridan biri, XOQ, MOQ, XSF faoliyatlarini muvofiqlashtirib turishdan iborat. Keyingi olimpiya o'yinlarining talab darajasi tashkil qilinishi shunga bog'liq bo'lib qolmoqda. MOQ hukumat tashkilotlari bilan, XOQ esa YUNESKO va BMT bilan uzviy aloqada ish olib bormog'i kerak.

2000 yilda XOQ prezidenti X.A.Samaranchning lavozimdagi muddati tugadi. Lekin Sidneyda (Avstraliya) bo'ladigan XXVI Olimpiya o'yinlarini o'tkazish va uni yakunlashgacha u o'z lavozimida faoliyat ko'rsatdi. X.A.Samaranch yoshi 80 dan oshganligi tufayh iste'foga chiqishini ma'lum qildi. 20 yildan (1980-2000 y.) ortiq davr mobaynida u XOQ Prezidenti sifatida xalqaro sport va olimpiya harakatining rivojlanishi yo'lida katta mehnat qildi. Buni sport olamining yetakchi va rahbar xodimlari tan olishdi. 2001 yil 13 iyulda Moskvada XOQning 112-sessiyasi bo'lib o'tdi. Sessiyada asosan navbatdagi o'tkaziladigan Olimpiya o'yinlari shahrini belgilash va yangi prezidentni saylash kabi masalalar muhokama etildi. Yangi prezident lavozimiga belgiyalik Jak Rogge ko'p ovoz olib, XOQ prezidenti etib saylandi.

Jak Rogge 1942 yil 2 may kuni Gent shahrida tug'ilgan. U tibbiyot fanlari doktori, jarroh; ingliz, fransuz, nemis, golland va ispan tillarida gaplasha oladi. Regbi va yelkanli kema sporti bilan shug'ullangan. Yelkanli kema sporti bo'yicha Belgiya chempioni, Olimpiada (1968, 1972, 1976 yillar) o'yinlari ishtirokchisi. U Yevropa Olimpiya qo'mitasi Prezidenti (1989 y.) Insbruk, Kalgarida o'tkazilgan qishki Olimpiya o'yinlari missiyasi rahbari, Moskva (1980), Los-Anjeles (1984) va Seul (1988) olimpiadalari missiyasi rahbari bo'lgan. Dopingga qarshi Butunjahon Ittifoq agentligi (ADA) a'zosi, 1991 yildan XOQ a'zosi, olimpiada harakati, dasturi va komissiyasi a'zosi. XXVII va XXVIII Olimpiada o'yinlarini muvofiqlashtirish komissiyasining rahbari bo'lgan.

Xulosa shundan iboratki, XX asrning ikkinchi yarmida bo'lib o'tgan Olimpiya o'yinlari, kongresslari va turli sport tadbirlari Olimpiya harakatini rivojlantirishi hamda uni davr talablari asosida demokratlashtirish yo'llari ancha ijobiy bo'ldi. Bunda XOQ prezidenti Jak Rogge, Xalqaro sport uyushmalari rahbarlari, eng muhimi Olimpiya o'yinlarini o'tkazuvchi mamlakatlarning hamkorliklari ancha kuchaydi. Hozirgi davr xalqaro sport va olimpiya harakati muammolarini hal etishda jahon jamoatchiligi birdamligi yuzaga keldi.

?

✓ Pyer de Kubertening Olimpiya o'yinlarini tiklashdagi asosiy faoliyatlari nimadan iborat edi?

✓ Bu davrda o'tgan Olimpiya o'yinlarining asosiy xususiyatlari nimadan iborat?

✓ XX asrning birinchi yarmidagi XOQ prezidentlari kimlar edi?

✓ Olimpiya ramzlari va belgilari nimalardan iborat?

✓ Xalqaro olimpiya tizimiga qanday tashkilotlar kiradi?

✓ Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi faoliyatida qanday hujjat asosiy hisoblanadi?